

10

36022/10. ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

МАЛИЙ КОБЗАР

Сема тисяча.

■■■

Станиславів 1920. Видавництво „Діточі Читанки“.
З печатні Льва Данкевича, Станиславів, Листопа 5.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01153880 (Q)

2000р
2012

ДІТОЧІ ЧИТАНКИ.
10.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

МАЛИЙ КОБЗАР

~~36022~~

ВИБІР ДЛЯ ДІТИЙ.

СТАНИСЛАВІВ, 1920.
В-во „ДІТОЧІ ЧИТАНКИ“
Собясского ч. 11.

50 H.

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 48694

Життя Т. Г. Шевченка.

25-го лютого 1814. року у селі Моринцях на Україні, у бідній хаті панського кріпака родився наш великий поет і громадянин, Тарас Григорович Шевченко.

Як Тарас ще зовсім малий був, вмерла його мати; батько одружився в друге. Довелося Тарасові зазнати лиха від мачухи; багато сліз пролилось з його очий.

На панів робити почав Тарас рано. Ще малим хлопцем він пас ягнята, а потім взяли його до панів; спочатку на панську пекарню (кухню), а потім у панські покої за „козачка“. І загинув би наш великий поет лакаєм у панів, та доля берегла його. Полюбив Тарас малювання і нишечком малював собі олівцем усякі картинки-малюнки. Побачив якось пан один такий малюнок свого козачка“ і вирішив, що з його можна зробити маляра, що буде розписувати і мережати малюнками панські стелі і стіни, і послав Тараса вчитись малярства перш у Варшаву, а потім в Петроград. Тут молодий ще юнак Шевченко познайомився з великими малярами, письменниками та громадськими діячами. Усі полюбili Тараса за його розум, за щире серце та за вірші, що почав від складати тут на чужині. Сі вірші, рідною нашою мовою на-

писані, сі пісні тужливого серця, болючого за рідний край, за братів-кріпаків, захопили навіть Москалів. Великі російські письменники та малярі узяли Шевченка під свою опіку і добилися наприкінці того, що Шевченків пан відпустив його на волю за 2500 карб. Вони-ж умовили Шевченка надрукувати свої вірші книжечкою, котрій поет дав назву „Кобзарь“. Поспіх, який мали серед Українців і Москалів вірші Шевченка, підбадьорив юного поета, і він з захопленням став складати вірші.

Син народу, зазнавши лиха панщини, Шевченко люто нападав у своїх віршах на панів, на царя та його слуг-міністрів, та на попів, що дурили люд. Звичайно, більшість з сих віршів не була надрукована, а читали їх нишком по писаному. Але царські слуги знали за сі вірші, ненавиділи Шевченка і коли довідались, що він приймав участь у одному таємному товаристві, то засудили його, віддали у солдати і відіслали на Каспійське море у далеку пустелю.

Тут великий наш поет пробув десять років у тяжкій неволі. Мовчки ніс знущання від лихого начальства та нишком (бо було заборонено) малював або писав вірші. Як не клопотались друзі Шевченкові, аби повернути його з неволі, та цар Микола, лютий на своїх ворогів, не милував нашого поета, і тільки в 1857 році вже за царя Олександра II., Шевченка повернуто з неволі. Салдатчина підорвала сили поета; він прибув до Петрограду знесилений і хорий і недовго вже прожив на волі. 26. лютого 1861 року закрилися на віки очі нашого мученика, нашого великого борця за Рідний Край, за братів-кріпаків, за волю народню.

Поховали Шевченка на Україні, — як він і заповідав, — на високій горі, над Дніпром, коло Канева; і поховавши, насипали високу могилу. Ся могила — святе місце для всеї України, і тисячі прочан що-року приходять на Могилу Великого Пророка, щоб помянути його „незлим тихим словом“.

Видавництво.

Заспів.

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
На що стали на папері
Сумними рядами?
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?

Думи мої, думи мої,
Квіти мої діти!
Виростав вас, доглядав вас,—
Деж мені вас діти?
В Україну ідть діти,
В нашу Україну,
По-під тинню, сиротами,
А я — тут загину.

Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щиру правду,
А ще, може, й славу...
Привітай-же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

Думки.

1.

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині!

Прилітайте, сизокрилі
Мої голубята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З Киргізами убогими!

Прилітайте-ж мої любі!
Тихими речами,
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

2.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було —
Мені так любо-любо стало,
Неначе в Бога...
Уже прокликали до паю,
А я собі у буряні

Молю ся Богу; і не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було.
Господнє небо і село,
Ягня, здається, веселилось,
І сонце гріло — не пекло.

Та не довго сонце гріло,
Недовго молилось:
Запекло, почервоніло,
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубев
І те помарніло.

Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята:

Обернувся я на хати —
Нема в мене хати.
Не дав мені Бог нічого!
І хлинули сльози..
Тяжкі сльози...

3.

Ой гляну я, подивлюся,
На той степ, на поле,
Чи не дасть Бог милосерний
Хоч на старість волі.

Пішов би я в Україну,
Пішов би до дому —
Там би мене привітали,
Зраділи-б старсму,
Там би я спочив хоч мало,
Молившися Богу.

Учітеся свого.

Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Чужі люди цураються,
В хату не пускають; —
Свої діти, мов чужії, —
І не має злomu
На всій землі безконечній
Веселого дому...

Схід сонця.

Дивлюся я — аж світає,
Край неба палає;

Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють;
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі — по волі .
Стоять собі, мов сторожі,
Розмовляють з полем.
І усеж те, вся країна
Повита красою,
Зеленів, вмиваєть ся
Ранньою росою,
Вмивається, красується,
Сонце зустрічає.
І нема тому почину,
І краю немає.

Віра в Бога.

Ми віруєм Твоїй силі,
І слову живому:
Встане правда, встане воля
І Тобі Одному
Поклоняться всі язики
Во віки і віки.

Кобзар.

Вітер віє-повіває
По полю гуляє,
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синіє:
За могилою могила,
А там — тільки мріє.
Сивий вус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзар співає,
Як серце сміється, сліпі очи плачуть...
Послуха, повіє...

Н і ч.

Спочивають добрі люди,
Що кого втомило:
Кого — щастє, кого — сльози,
Все нічка покрила.
Всіх покрила темнісінька,
Як діточок мати;
Всіх покрила, пригорнула.

Зісрібни
Зазив до братньої любови.

Обніміте-ж, брати мої,
Найменшого брата:
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати!

І світ ясний, не вечірній
Тихенько засяє...
Обніміться-ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Возв'яз
Цигани.

Обідрані, трохи не голі,
Бендерським шляхом, у ночі
Йшли Цигани. — А йдучи,
Звичайно вольнії, співали:
Йшли, йшли, а потім стали,
Шатро край шляху розп'яли,
Огонь чималий розвели
І кругом його посідали:
Хто за шашликом, а хто й так,
За те він вольний, як козак
Колись то був. Сидять, куляють...

Ксортти
Молитва о поміч до Матери Божої.

Благословенная в женах,
Святая праведная Мати
Святого Сина на землі!
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить,
Скорбящих радосте! Пошли —
Пошли мені святее слово —
Святої правди голос новий
І голос розумом святим
І оживи і просвіти!

Пісня русалок
Пісня русалок.

Місяченьку!
Наш голубоньку!
Ходи до нас вечеряти:
У нас козак в очереті,
В очереті, в осоці,
Срібний перстень на руці:
Молоденький, чорнобровий:
Знайшли вчора у діброві.
Світи довше в чистім полі,
Щоб нагулялись доволі.
Поки відьми ще літають,
Поки півні не співають,
Посвіти нам...

Москалеве
Треба вчитись, як жити.

О, Боже мій милий!
Хотілося б жити на світі,
Та ба! треба вчитись —
Ще змалечку треба вчитись —
Як на світі жити.
А то бити-муть, та й дуже!..

А. О. Козаков
Злидні в дитячій віці.

Давно те діялось! Ще в школі.
... куплю
Паперу аркуш, і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу
Та й списую Сковороду
Або „три царіє со дари“;
Та сам собі у буряні,
Щоб не почув хто, не побачив, —
Виспівую було та плачу...

До Давидовича
Слава Україні.

Слава не поляже,
Не поляже, а розкаже,

Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чиї ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де люди наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.

Д о л я.

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу, хлопця, одвела,
До п'яного дяка в науку:
„Учися, серденько! колись
З нас будуть люди“, ти сказала.
А я й послухав, і учивсь.
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли: у нас нема
Зерна неправди за собою,
Ходімо-ж, доленько моя,
Мій друже щирий, нелукавий!

Ходімо даліше: даліше слава, —
А слава — заповідь моя.

Любіть Україну.

Любіться брати мої,
Україну любіте,
І за неї безталанну
Господа моліте.
Ворогів забудьте, други,
І не проклинайте...
Смиріться, молітесь Богу
І згадуйте один другого,
Свою Україну любіть.
Любіть її, бо время лксте...
В останню тяжкую мінуту
За неї Господа моліть!

Сирітський Великдень.

На Великдень, на соломі
Проти сонця, діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили

Сорочечку, а тій стьожку,
Тій стрічку купили:
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку... Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
— Мені мати купувала.
— Мені батько справив.
— А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.
„А я в попа обідала“,
Сирітка сказала...

Вечір на Україні.

Садок вишневий коло хати;
Хрущі над вишнями гудуть;
Плугатарі з плугами йдуть;
Співають ідучи дівчата,
І матері вечерять ждуть.

Сімя вечера коло хати;
Вечірня зіронька встав;
Дочка вечерять подав,
І мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх:
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих!

До зорі.

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з собою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає;
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає!
Як широка сокорина
Віти розпустила,
А над самою водою
Вербка похилилась —
Аж по воді розіслала
Зеленії віти;
Як у полі на могилі
Вовкулак ночує,
А сич в лісі та на стрісі
Недолю віщує;
Як сон-трава при долині
В ночі розцвітає...
А про людий... та нехай їх!

Я їх, добрих, знаю,
Добре знаю! Зоре моя,
Мій друже єдиний!
Ти не знавш, що діється
В нас на Україні,
А я знаю, і розкажу
Тобі — й спать не ляжу,
А ти завтра тихисенько
Богові розкажеш.

Сестрі.

Минаючи убогі села
Понаддніпрянські невеселі,
Я думав: деж я прихилиюсь,
І де подінуся на світі?...
І сниться сон мені... дивлюсь:
В садочку, квітами повита,
На пригорі собі стоїть,
Неначе дівчина — хатина:
Дніпро геть-геть собі розкинувсь!
Сіяє батько та горить!
Дивлюсь: у темному садочку,
Під вишнею у холодочку,
Моя єдина сестра,
Многострадаляная святая,
Неначе в раї, спочиває,
Та зза широкого Дніпра
Мене небога виглядає.

І їй здається — виринає
За хвили чозен... доплива...
І в хвили човен порина...
— Мій братіку! Моя ти доле! —
І ми прокинулися: ти —
На панщині! а я — в неволі!...
Оттак нам довелося йти
Ще з малечку колючу ниву!
Молися, сестро! будем живі,
То Бог pomoже перейти.

Смерть.

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори:
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде.

Косаря у ночі
Зустрічають сичі:
Тне косар, не спочиває,
Ні на кого не зважає, —
Хоч і не проси.

Не кричи й не проси:
Не клепає коси:
Чи то город, чи то поле,
Як бритвою старий голить
Усе, що даси.

Мужика й шинкаря,
Сироту-кобзаря,
Приспівув старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мине й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне —
За решоткою задавить
Й хреста ніхто не поставить
І не помяне.

Райдани
Томас 8 Ун
В е с н а.

Встала й весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рясом,
Барвінком покрила;
І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю убрану весною
В ранці зустрічають...
Рай та й годі!

Кієвля
С е л о.

Село! І серце одпочине.
Село на нашій Україні —

Неначе писанка — село
Зеленим гаєм поросло:
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво; а кругом
Широколистий тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром...
Сам Бог вітає над селом!

Ч у м а.

Чума з лопатою ходила
Та гробовища рила, рила
Та трупом-трупом начиняла,
І со святими не співала.
Чи городом, чи то селом,
Мете собі як помелом.
Весна. Садочки зацвили,
Неначе полотном укриті,
Росою Божою умиті,
Біліють. Весело землі —
Цвіте, красується цвітами.
Садами темними, лугами, —
А люде біднії в селі,
Неначе злякані ягнята,
Позамикалися у хатах,
Та й мруть... По улицах воли
Ревуть голодні; на городі

Пасуться коні: не виходить
Ніхто загнать, нагодувать,
Неначе люди тії сплять.
Заснули, добре знать заснули, —
Святу неділеньку забули,
Бо дзвона вже давно не чуть.
Сумують комини без диму,
А за городами, за тином
Могили чорнії ростуть.
Під хатами, поміж садами,
Зашиті в шкуру і в смолі,
Гробокопателі в селі
Волочать трупи ланцюхами
За царину... і засипають
Без домовини. Дні минають,
Минають місяці... Село
Навік замовкло — оніміло
І кропивою поросло.
Гробокопателі ходили,
Та й ті під хатами лягли.
Ніхто не вийшов в ранці з хати,
Щоб їх сердешних поховати, —
Під хатами і погнили.

Мов оаза в чистім полі,
Село зеленів.

Ніхто в його не заходить,
Тільки вітер віє,
Та розносить жовте листя
По жовтому полю.

Довго воно зеленіло, —
Поки люди з поля
Пожарище не пустили,
Та не запалили

Села того зеленого.
Згоріло, зотліло,
Попіл з вітром розмахало,
І сліду не стало.
Оттаке то людям горе
Чума наробляла!

Пори року.

Ой діброво, темний гаю!
Тебе одягає
Тричи на рік... Багатого
Собі батька мавш.
Раз укриє тебе рясно
Зеленим покровом, —
Аж сам собі дивується
На свою діброву...
Надивившись на доненьку
Любу, молодую,
Візьме її та й згорне
В ризу золотую
І сповие дорогою
Білою габою,
Та й спать ляже, втомившись
Журбою такою.

Вибір гетьмана.

У неділеньку у святую,
У досвітнюю годину,
У славному-преславному
Місті, в Чигирині,
Задзвонили в усі дзвони,
З гармати стріляли, —
Превелебную громаду
До купи скликали.
З святими корогвами,
Та з пречесними образами
Народ з попами
З усіх церков на гору йде,
Мов та Божа бжола гуде.
З монастиря святого
У золоті, аж сяє,
Сам архімандрит вихожає,
Акафист читає,
Поклони покладає.
Поважно та тихо
У раннюю пору
На високу гору
Сходились полковники
І військо, як море,
З знаменами, з бунчуками,
З луку виступало,
Та на трубах вигравало,
І на горі разом стало.
Замовкли гармати,
Оніміли дзвони
І громада покладає
Земнії поклони.

Молебствіє архімандрит
Сам на горі править,
Святого Бога просить-хвалить,
Щоб дав їм мудрости дознати, —
Гетьмана доброго обрати.
І одногласне, одностайне
Громада вибрала гетьмана —
Преславного Лободу Івана,
Лицаря старого,
Брата військового.
У труби затрубили,
У дзвони задзвонили,
Вдарили в гармати,
Знаменами бунчуками
Гетьмана укрили.
Гетьман старий ридає,
До Бога руки здіймає,
Три поклони покладає
Великій громаді
І мов дзвоном дзвонить,
Говорить:
— Спасибі Вам, панове молодці,
Преславнії Запорожці,
За честь, за славу, за повагу,
Що ви мені учинили,
А ще-б краще ви зробили,
Як-би замість старого,
Та обрали молодого
Завзятого молодця,
Преславного Запорозця,
Павла Кравченка-Наливайка.
Я стар чоловік, не здужаю встати,

Буду йому пораду давати,
По батьківськи научати. —
Громада чмелем загула,
У дзвони задзвонили,
Гармата заревла
І бунчуками вкрили
Преславного Запорозця
Павла Кравченка-Наливайка.

Над Дніпром.

До Товариства

Бють пороги: місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січи, пропав і той,
Хто всім верховодив;
Нема Січи; очерети
У Дніпра питають:
„Де-то наші діти ділись,
Де вони гуляють?“
Чайка скиглить літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.
На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують,
Питаються у буйного:
Де наші панують?
Де панують, бенкетують?

Де ви забарились?
Вернітеся! дивітеся —
Жита похилились,
Де паслися ваші коні,
Де тирса шуміла,
Де кров врага Татарина
Морем червоніла...
Вернітеся!“

Не вернуться,
Загуло, сказало синє море,
Не вернуться, на віки пропали!

Іду я тихою ходою.

Іду я тихою ходою,
Дивлюсь — аж он передо мною,
Неначе дива, виринають,
Із хмари тихо виступають:
Обрив високий, гай, байрак;
Хатки біленькі виглядають,
Мов діти в білих сорочках
У піжмурки в яру гуляють:
А долі сивий наш козак,
Дніпро з лугами вигравав:
А он-де, он-де за Дніпром,
На пригорі, ніби капличка,
Козацька церква невеличка
Стоїть з похиленим хрестом,

Давно стоїть — виглядає
Запорожця з Лугу;
З Дніпром своїм розмовляє,
Розважає тугу.

Золоті слова.

Господь любить свої люди,
Любить не оставить.

Оттак, люди, наuczайтесь
Ворогам прощати.

Бог кара неправих,
Правим помагав.

Такая то доля тая, —
Хоч і не шукайте:
Кого схоче — сама найде.
У колисці найде.

Поки живе надія в хаті,
Нехай живе, не виганяй!

Слово: „мама“ — велике,
Найкраще слово!...

Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любити.

В своїй хаті — своя й правда,
І сила, і воля!

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра.

Єсть люди на світі —
Сріблом-злотом сяють,
Здається панують,
А долі не знають.

Буде каяття на світі —
Вороття не буде...

Страшно впасти у кайдани,
Умірати в неволі;
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого!.. однаково —
Чи жив, чи загинув...

Лекше плакати, як ніхто не бачить...

Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувати.

І то лихо —
Попереду знати,
Що нам в світі зострінеться...

Не завидуйте нікому.

Завіщання.

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видні, було чути,
Як реве ревучий.

І мене в семі великій,
В семі вольній новій,
Не забудьте помянути
Не злим тихим словом.

З м і с т.

	стор.
Життя Т. Г. Шевченка	3
Заспів	6
Думи мої, думи мої	7
Мені тринадцятий минало	7
Ой гляну я, подивлюся	8
Учітеся свого	9
Схід сонця	9
Віра в Бога	10
Кобзар	11
Ніч	11
Зазив до братньої любви	12
Цигани	12
Молитва о Поміч до Матери Божої.	13
Пісня русалок	13
Треба вчитись як жити	14
Злидні в дитячій віці	14
Слава України	14
Доля	15
Любіть Україну	16
Сирітський Великдень	16
Вечір на Україні	17
До зорі	18
Сестрі	19
Смерть	20
Весна	21
Село	21
Чума	22
Пори року	24
Вибір гетьмана	25
Над Дніпром	27
Іду я тихою ходою	28
Золоті слова	29
Завіщання	31

В.

И 48.694

РОДИ

КУПУЙТЕ

для своїх діточок
і для шкільної молоді

„СВІТ ДИТИНИ“

прегарно ілюстрований журнал
для української дітвори, який
виходить дві рази в місяць

Умови передплати:

Річно . . . 120 М.

чвертьрічно . 30 М.

місячно . . . 10 М.

Поодинокє число 5 марок.

Замовлення й гроші слати на адресу:

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“

(М. Таранько), Львів, Зіморовича ч. 3.

36022/10. ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

МАЛИЙ КОБЗАР

Сема тисяча.

Станиславів 1920. Видавництво „Діточі Чптанки“.
З печатні Льва Данкевича, Станиславів, Листопа 5.